

YERELİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI: BKA ve KOBİ TEMELLİ ALANLAR*

Berna GÜLER MÜFTÜOĞLU**

Giriş

1980'li yıllarda, küresel düzeyde yeni liberal politikalar ekseninde devlet/piyasa dengesi, piyasa lehine değiştirilmeye başlanmıştır. Toplumsal ihtiyacın karşılanmasında devletin düzenleyici rolünü köklü biçimde değiştiren bu politikalar, toplumsal çıkarların piyasa merkezinde yeniden tanımlanmasına yol açmıştır.

Üretimin yeniden yapılanması sürecinde ise küçük üretime dayalı üretim organizasyonlarının topladığı yerel/bölgesel alanların hızla uluslar arası piyasalara entegrasyonu gerçekleşmesiyle birlikte küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ'ler) ve yerelliğe özgü dinamiklerle biçimlenen ağ türü örgütlenen üretim alanları önem kazanmıştır. Böylece dünya ölçeğinde sermaye birikim sürecine etkinlik kıldığı biçimde yerel ve bölgesel alanlar (mekansal ölçekler) yeniden ve yeni kurallara göre tanımlanmaya başlamıştır.

Bu kapsamda çalışmamızda yerelin yeniden yapılandırılması, Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA) ve KOBİ temelli bölgesel/yerel dinamikler arasındaki ilişki bütünlüklü olarak analiz edilmeye çalışılacaktır. Çalışmamızın ilk kısmında yeniden yapılanmanın tarihsel gözlemi ortaya konulurken; ikinci kısımda ise küresel kapitalizmin taşıyıcı unsurları olan uluslar üstü kurumların (IMF, DB, OECD, BM, AB vb) yerelin yeniden yapılandırılması ve KOBİ temelli bölgesel/yerel dinamiklerin etkinlik kazandırılmasına ilişkin uygulamaları irdelenmeye çalışılacaktır. Son kısımda ise küresel kapitalizme eklenmeye çalışan Türkiye'de yerleşmeye yönelik düzenlemelerin ardında yatan olguları ve üretim alanlarının etkinleştirilmesine yönelik çabaları, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bu alanların etkinleştirilmesinde esas belirleyici olan özgün koşullar ortaya konulmaya çalışılacaktır.

* Bu çalışma, 2003 yılında düzenlenen 8. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'nde "Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılanması ve Küçük Üretime Dayalı Üretim Organizasyonları" adlı sunulan tebliğin yeniden gözden geçirilip, yenilenmiş ve düzenlenmiş halidir.

** Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi

I. Tarihsel Gözlem

1970'li yıllarda yeni teknolojilerin kullanımı, yeni üretim tekniklerin uygulanması, yeni ve çeşitlenmiş mal ve hizmetlerin sunumu, hızlı haberleşme ve ulaşım kolaylığı küresel rekabeti keskinleştirmeye başlamıştır. Küresel rekabetin getirdiği yeni koşullar karşısında sermayenin birikim mücadelesi, üretim ilişkilerini ve devletin işlevlerinin yeniden yapılandırılmasına ihtiyacı artırmıştır. Yeniden yapılanmada refah politikalarının işlevsizliği, yeni bir politika arayışını getirmiştir. Bu arayış sonunda yeniden yapılanmanın anahtarı olarak yeni-liberal ekonomi politikaları bulunmuştur.

1980'li yıllarda devletin kamu gücünün zayıflatılması, kamuya ait mal ve hizmet sunumunun piyasaya devri ve devletin sadece piyasayı düzenleme rolü üstlenmesi, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması, özelleştirme, ticarileştirme, emek piyasasının esnekleştirilmesi gibi arz yanlı yeni-liberal politikalar hayata geçirilmeye başlanmıştır. Böylece talep yanlı refah politikaları (Keynesyen model) terk edilmiştir.

1980'lere kadar ileri kapitalist ülkelerde bölgesel ve yerel ekonomik gelişim politikaları büyük ölçüde bölgeler arası eşitliğin sağlanmasını amaçlayan firma merkezli, teşvik temelli, standartlaşmaya dayalı iken, yeni-liberal politikaların uygulanışı beraberinde gelişmiş ve gelişmemiş küçük üretime dayalı yerel ve bölgesel ekonomileri kendi dinamikleri ile kendi kendilerine etkinleşmesini sağlayıcı uygulamalara geçilmiştir (Amin, 1998). Bölgesel ve yerel dinamiklerin kullanılabilirdiği, kamu ve özel sektörün karar alma süreçlerinde etkinliğini sağlayan uygulamaların küresel rekabette başarılı sonuçlarının görülmesi yeni alanların yaratılması çabasını beraberinde getirmiştir. Başarılı sanayi bölgeleri olarak kabul edilenler; İtalya'da Emilia Romagna bölgesi, Avusturya'da Salsburg bölgesi, Almanya'da Baden Württenbeg bölgesi (Piore ve Sabel, 1984), ABD'de Silicon Vadisi, Orange Şehri, Route 128 ve Fransa'da Bilimsel Kent'tir (Storper ve Scott, 1990). Bu alanlar, yerel/bölgesel dinamikleri kendiliğinden (spontaneous) gerçekleştiren, içsel gelişimin (endogenous growth) en iyi örnekleri olarak kabul edilmektedir. Yeni teknolojilere uyum ve firmalar arası bütünleşme ağları ve kolektif etkinliğin sağlanabilirdiği yerel ve bölgesel ekonomilerin kümeleşmesiyle oluşan sanayi bölgeleri, küresel rekabetin stratejik alanları olmuştur.

Böylece yerel sermaye dinamiklerinin etkinliğini artıracak, piyasa temelli politik karar alma sürecinin belirleyici olmalarının sağlanacağı, rekabet ilişkilerinin ulus-altı (bölgesel ve yerel) alanların yeniden düzenlenmesini sağlayıcı ulus-devletlerin kamu yönetimi yeniden yapılandırılmaya başlanmıştır. Yönetim yerine yönetim modeline geçiş, küresel rekabetin ihtiyacına cevap verecek şekilde bölgesel, ulusal ve küresel alanda etkinleştirilme ihtiyacı doğmuştur (Güler-Müftüoğlu, 2005).

II. Uluslar Üstü Kurumların Etkinlik Alanı: Yerel/Bölgesel Dinamikler, KOBİ'ler ve BKA'lar

1980'li yıllarda bölgesel/yerel kümeleşen sanayi alanların küresel rekabetin stratejik alanları olmasıyla birlikte, bölgesel/yerel alanların piyasa koşullarında serbestlik kazandıracak ve sermaye akışının bu alanlara kaydırılmasını kolaylaştıracak uygulamalar

gündeme gelmeye başlamıştır. Bu uygulamalar yerelleşme olgusunu gündeme taşıırken, ticari serbestleşme ve "Yeni Kamu Yönetimi" adı altındaki ademi-merkezi yapılanma, uluslar üstü kurumlar tarafından ulus-devletlere benimsetilmeye başlanmıştır (Brenner ve Theodore, 2002: 361).

1986 yılında "Washington Uzlaşması" olarak bilinen anlaşmayla, dünya ölçeğinde sermayenin aktörleri olan uluslar üstü kurumlar; para sermayeyi kontrol eden IMF, üretken sermayeyi kontrol eden DB, ticari sermayeyi kontrol eden GATT (DTÖ) ve Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Teşkilatı (OECD); ticari serbestleşme, ademi merkezi yapılanma ve yönetim modelinin benimsetilmesi doğrultusunda aynılaştırılmıştır (Peck ve Tickell, 2002).

IMF, gelişmekte olan ülkelerin küresel piyasaya entegrasyonu için mali disiplinin uygulanmasına yönelik sıkı para politikasının uygulanması ve liberalleşmeye yönelik uyum politikaların hayata geçirilmesini sağlarken (www.imf.org); DB, küresel ölçekte üretken sermaye akışının gerçekleştirilmesine yönelik olarak bölgesel/yerel düzeyde alt yapı yatırımları için kredi vermesi ve bölgesel/yerel dinamiklerin harekete geçirilmesine yönelik teşvik etmektedir (www.worlbank.org). Türkiye'de uygulanan IMF ve DB yapısal uyum programı buna bir örnektir.

Ekonomik, mali ve ticari istatistikleriyle ünlü olan OECD ise 1996 yılından itibaren kamu yönetimi alanında "düzenleyici reformlarla" dikkat çekmeye başlamıştır. 1997 yılında kabul edilen "Düzenleyici Reform Raporu"nda küçük devlet modeli ile "devlet-dışı" yönetim şekillerinin geliştirilmesi, kamu-özel işbirliğinin ve gruplar arası ilişkilerin daha sıkılaşmasını teşvik etmektedir (www.oecd.org). Bu kapsamda OECD'nin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin merkezi yönetimlerinin yeniden yapılanmasını ön gören ülke çalışmalarıyla yönlendirme işlevini sıkılaştırdığını görmekteyiz (OECD, 2000; OECD,2001; OECD, 2004). Bunun yanı sıra, OECD'nin yapmış olduğu çalışmalarda bölgesel/yerel kümeleşen sanayi alanlarına dikkat çekmekte ve bu alanların yerel yönetim, emek, finans ve firmalar arası işbirliğine dayalı sosyal dayanışma ile ekonomik etkinlik yarattığına ilişkin önemi vurgulanmakta; "Yerel Ekonomi ve İstihdam Gelişimi" (LEED) programı ile bu alanların teşviki ön görülmektedir (OECD, 2001 (a); OECD, 2001(b)). Kamu-özel sektör yönetim modeli ile yeniden yapılandırılmaya çalışıldığı "Yeni Kamu Yönetimi", bölgesel/yerel ekonomik alanların etkinliğinin yaratılmasında olmazsa olmaz koşulu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer taraftan, Birleşmiş Milletler tarafından 1999 yılında küresel alanda "iyi yönetişimin" gerçekleştirilmesine yönelik "Küresel Sözleşme" programı oluşturulmuştur. Bu program içinde küresel pazardaki artan önemi ve ülkelerin ekonomik kalkınmadaki rolleri bakımından başarılı olarak değerlendiren KOBİ'leri küresel gündemin en ön sırasına taşımayı hedeflenmektedir. BM Küresel Sözleşme Programı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile işbirliği yapan Liderlik Geliştirme Enstitüsü, KOBİ'lerin Küresel Sözleşme programıyla etkin bir şekilde bütünleşmesini sağlayacak bir platform oluşturmak amacıyla, BM Küresel Sözleşme programına üye KOBİ'ler projesini başlattığını görmekteyiz. Bu projede KOBİ'lere hızlı iletişim ağından yararlanılması hedeflenirken,

uluslararası aktivitelerle bağlantının kurulabileceği, kazançlı sözleşmelerin gerçekleştirilebileceği yani, projeye katılan işletmelerin çok uluslu şirketler ve örgütlerle sözleşme imzalamak açısından, diğer şirketlere göre avantaj sağlayacağı vurgulanmaktadır (www.undp.org/tr). Bilemiş Milletler Kalınma Programı içinde yer alan Türkiye'de de, program dahilinde halen on dokuz aktif projeyi yürütmektedir. Projenin tematik alanlarının ilki ise yerel yönetişimin gerçekleştirilmesidir. Diğer taraftan Türkiye'deki KOBİ'ler, BM Küresel Sözleşme programına Üye KOBİ'ler Projesi'nden faydalanması sağlanmıştır (www.undp.org/tr).

IMF, DB, OECD gibi BM de benzer şekilde bir taraftan yerel yönetişimin gerçekleştirilmesine yönelik uygulamaları yerleştirmeye çalışırken, diğer taraftan yerel/bölgesel ekonomilerin dinamiğini sağlayan KOBİ'lerin küresel alana eklenebilmesini sağlayacak uygulamaları etkinleştirmektedir. Böylece küçük devlet modeli yerel yönetim ile KOBİ temelli bölgesel/yerel ekonomik alanların hızla küresel piyasaya eklenmesinin yani, küresel dev firmalara eklenmenin yolu açılmaktadır.

Aynı şekilde bölgesel bloklar (NAFTA, AB vs.) arasındaki ilişkileri, blok içinde yer alan ulus/ekonomi ilişkilerini yeniden yapılanmasında; mal, sermaye akışının hızlı gerçekleştirilmesine yönelik olarak siyaset dışı yerel teşebbüslerin karar alma sürecine dahil olduğu yerel yönetim modeli benimsenmiştir (Brenner ve Theodore, 2002). Örneğin Avrupa Birliği Konseyi, yerel idarelerin güçlendirilmesi, özerkliklerinin savunulması ve yerel yönetim ilkesinin benimsendiği 1985 yılında "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı" belgesini oluşturmuş ve üye ülkelerin ve aday ülkelerin onayı istenmiştir. Aday konumunda olan Türkiye'de 1988 yılında bazı maddelere çekince koyarak bu belgeyi onaylamıştır.

AB'nde 1987 yılında kabul edilen Tek Avrupa Yasası ve 1988 yılındaki Yapısal Fonlar'daki reformlarla birlikte bölgeler/yerel alanlar; sosyal, ekonomik, politik aktörlerin ekonomik kalkınma üzerinde etkili, ulusal ve küresel alanda kendi çıkarını savunan bir aktör olarak görülmeye başlanmıştır. 1990'lı yılların başına kadar kamu kurumu olma niteliğini taşıyan Bölgesel Kalkınma Ajansları özelleştirilmiş, özel faydaya dönük olarak kamu ve özel sektör işbirliğine dayalı olarak yapılandırılmıştır. Böylelikle, Bölgesel Kalkınma Ajansları firmalarla ortaklık kurmaları ve/veya ağ tarzı ilişkiler ile firmaların özel problemlerine daha etkin çözümler üretmeye dönük olarak esnek biçimde yapılandırılmıştır (ITO, 2003).

AB kapsamında BKA'nın ortaklaştırıldığı "Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Ajansları" (EURADA) adı altında bir üst örgüt oluşturulmuştur. Bu örgüt, AB genelinde yerel/bölgesel alanlara yönelik ortak hedefler ve proje çalışmaları yapmaktadır. Bu çalışmalar arasında sanayi sektörü, küçük ve orta ölçekli işletmeler, emek piyasasının yeniden yapılandırılması ve bölgesel yenileşme konuları yer almaktadır. AB'nde yerinden yönetim ilkesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları, yerel yönetim modelinin uygulanmasında önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (www.eurada.org).

OECD raporunda açık olarak belirtildiği gibi küresel düzenin en önemli taşıyıcıları Bir-

leşmiş Milletler, AB, DTÖ, IMF, DB ve OECD gibi uluslar üstü kurumlardır (OECD, 1996:5). Değerlendirmelerimiz ışığında, ekonomik etkinlik yaratan bölgesel/yerel alanın “Yeni Kamu Yönetimi” modeli ile küresel alana taşıyacak olan yerel yönetimle birlikte küresel alanda yönetime geçmenin koşullarını yaratma çabasını görmekteyiz. Öte yandan küresel refahı vaat eden yeni dünya düzeni; küresel alanda gelir bölüşümü adaletsizliğini giderek derinleştirmektedir. Güç ilişkileri üzerine kurulu olan kapitalist gelişmenin bugünkü aşaması, eşitsiz gelişmeyi daha da eşitsiz kılmaktadır (Kamplisky, 2000).

III. Türkiye’de Yerelin Yeniden Yapılandırılması: KOBİ Temelli Alanlar ve BKA’lar

Türkiye, 1980 sonrasında ihracata dayalı sanayileşme modelinin ve yeni liberal politikaların uygulamaya başlamasıyla, yeni dünya düzenine eklemlenme sürecine girmiştir. Bu sürecin işleyişini sağlamaya yönelik olarak, hem güçlü ekonomik iktidar birliği olan AB’ne ortak olabilmek, hem de küresel piyasalara eklemlenmeyi gerçekleştirebilmek için IMF ve DB destekli uyum programı çerçevesinde “uyumlaşmayı” sağlayan düzenlemeler hayata geçirilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda 1999-2002 yılında IMF ile yapılan anlaşmalarda öncelikli konular, kamu reformunun yapılması ve yerel yönetim yasalarının çıkartılması yer alırken, DB ile yapılan anlaşmalarda ilk etapta 1995 yılında kamu sistemi mali yönetim projesi kredi alımı ve 2001-2002 dönemi program amaçlı kamu mali yönetimi yapısal uyum kredisinin alınımının gerçekleştirilmesidir.

Diğer taraftan, küresel düzenin taşıyıcılarından biri olan OECD de, 2004 Türkiye raporunda küresel pazara uyum için IMF ve DB’nin uyum politikalarını gerçekleştirilmesi ve ödevlerin eksiz yapılması gerektiği yönünde telkinde bulunmaktadır (OECD, 2004). Bununla birlikte OECD “düzenleyici reformlar” kapsamında küresel rekabet için kamu reformunun gerçekleştirilmesi, yönetişimci devlet yapısının oluşturulması ve yerleşmenin gerçekleştirilmesi yönünde hazırladığı raporlarla yol gösterici işlevini yerine getirmektedir (OECD, 2001). 2-5 Haziran 2004 tarihinde İstanbul’da gerçekleştirilen OECD Bakanlar Konferansı’nda ise OECD İstanbul Bakanlar Deklarasyonu çerçevesinde, OECD tarafından ilk olarak bir üye ülke için hazırlanmış olan “Türkiye KOBİ Taslak Ülke Raporu” yayınlanmış ve Türkiye için “Yükselen Bölgesel Pazarlar Teknoloji Transfer Ağı (REMTECH)” projesi başlatılmıştır. OECD bu projeye, “Türk KOBİ’ler”inin, hızla gelişen iç ve dış pazar koşullarında daha rekabetçi bir yapıya kovuşturulmasını beklemektedir (www.sanayi.gov.tr). OECD kamu yönetimi reformu ve yerleşmenin gerçekleştirilmesini istemesi ile KOBİ’lerin küresel pazara eklemlenmeyi sağlayıcı proje desteği eş zamanlı olarak yürütülmektedir. Benzer eş zamanlılık, AB ile ilişkilerde de görülmektedir.

“Tek Pazar” içinde yer alan Türkiye, sosyal bütünleşmeyi umut ettiği küresel düzenin taşıyıcılarından AB’ne katılım ortaklığı çerçevesinde; IMF ve DB’nin uyum programının hızla hayata geçirilmesi, özelleştirmelerin gerçekleştirilmesi, devletin yerellik ilkesine göre kurulması, bölgelerin AB’ne uygun olarak yeniden tanımlanması, KOBİ’lerin rekabete uygun yapılandırılması (Güler-Müftüoğlu, 2003) ve Bölgesel Kalkınma Ajanları’nın kurulması yer almaktadır.

58. Hükümet döneminde 22 Eylül 2002 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerin yapılması, bölge politikaların belirlenmesi ve AB Bölgesel İstatistik Sistemi (NUTS) ile karşılaştırılabilir veri tabanı oluşturmak amacıyla ülke genelinde üç düzeyde istatistiki bölge birimi oluşturulmuştur. Düzey III, il düzeyinde olup, 81 istatistiki bölge birimi olarak tanımlanmaktadır. Düzey II, illerin gruplandırılması sonucunda seçilen 12 il, istatistiki bölge birimi olarak tanımlanırken; Düzey I ise komşu illerin gruplandırılması ile 26 adet istatistiki bölge birimi oluşturulmuştur (www.dpt.gov.tr).

Türkiye-AB ilişkileri çerçevesinde AB tarafından 2004-2006 döneminde sağlanacak olan Ekonomik ve Sosyal Uyuma yönelik katılım öncesi mali yardım kullanıma temel teşvik etmek üzere hazırlanan Ön Ulusal Kalkınma Planı'nda, 12 istatistiki bölge birimi Düzey II'nin geri kalmış bölgeler olduğu ortaya konulmaktadır (DPT, 2003:27-48). Bu bölgeler için AB ile finansman anlaşması yapılmış olan "Bölgesel Gelişme Programı" kapsamında öncelikli olarak KOBİ'lerin desteklenmesi, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri için alt yapı yatırımların geliştirilmesi, yerel kalkınma inisiyatiflerinin desteklenmesi ve teknik işbirliğinin sağlanmasıdır (DPT, 2003:49-52). Öte yandan "*İşletmelerin rekabet gücünün desteklenmesinde KOBİ'lerin geliştirilmesi temel stratejik amaç*" olarak ortaya konulmuştur (DPT, 2003:98).

Ayrıca, bölgesel gelişme stratejinin başarısının büyük ölçüde merkezi ve yerel birimlerin işbirliği içinde ortak hareket etmesine bağlı olduğu ve ekonomik kalkınma bölgesel gelişme sürecinde yerel dinamiklerin artan önemi uzlaşmacı, ortak akla dayalı, işbirliğine önem veren bir planlama yaklaşımının zorunlu olduğu vurgulanmaktadır (DPT, 2003:127). Bu kapsamda kamusal düzenleme için yerel idarelere yetki devrini içeren Kamu Yönetimi Kanunu, yerel idareler ile ilgili yasalar ve Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın kurulmasına yönelik yasa tasarısının öneminin altı çizilmektedir. Öte yandan, AB Fonları'nın en etkin şekilde kullanımı ve AB normlarının geliştirilmesine yönelik olarak, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının, hizmet birliklerinin ve proje uygulama birimlerinin kapasitesinin artırılması ön görülmektedir. Böylece yönetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi beklenmektedir (DPT, 2003:127).

Bölgesel yönetimlerin, daha yerel ve daha doğru bilgiye sahip olduğu ve başlıca aktörlerin başarılı bir şekilde ilişkiye girebildiği ölçekte olmaları dolayısıyla endüstrinin ihtiyaçlarını daha iyi tespit edebilmeleri (Hirst ve Thompson, 1998: 179) düşüncesinin hakim olduğunu görmekteyiz. Öte yandan AB politikasının merkezileşmesi, etkili bölgesel yönetimin öneminin artmasını kolaylaştırması, bölgesel yönetimlere bağımsızlık verilmesiyle de bölgesel düzeyde arza yönelik en iyi ve en etkili düzenlemeyi sağlanabileceği (Hirst ve Thompson, 1998:179) savı etkinleştirilmektedir.

Öte yandan AB'nde "iyi yönetim" in gerçekleştirildiği Bölgesel Kalkınma Ajansları'nda yerel inisiyatiflerin politik karar alma sürecinde yer alanlar arasında akademisyenler, bürokratlar, işletme birlikleri, sanayici dernekleri, konfederasyonları, bunların aktif aktörler olarak öne çıkması, sivil toplum örgütü içinde ikinci dereceden sendikalara yer

verilmiş olması, arz temelli politikaların yerleştirilmesinde ve sermayenin egemenliği pekişmesini sağlamaktadır (Leither ve Sheppard, 2002). Diğer taraftan yerel yönetim mekanizmasındaki "yerel elitler" in rekabet ve yenileşmenin sağlanmasında ve yeni liberalizmin kurallarının yerleşmesinde daha fazla güç ve kontrol sağlama çabası hiyerarşik yapılanmayı beraberinde getirmektedir. Bölgesel/yerel alanlar arasında güç ilişkilerinin eşitsiz olması da eşitsiz gelişime de neden olmaktadır. Çünkü daha fazla güç ve kontrol hangi yerel/bölgesel alanda ise yatırım için gerekli ihtiyaçlar bu alana kaydırılmaktadır (Leither ve Sheppard, 2002). Swyngedouw vd.; ekonomik, politik, sosyal ve kültürel elitlerin pozisyon almaları ve güç mücadelesinin yatırım projelerine belirgin şekilde yansımaları, yönetim mekanizmasını "elit oyun alanları" ("elit playing fields) olarak adlandırmaktadır (Swyngedouw vd., 2002: 563). Yönetim mekanizmasında ya da "elit oyun alanları"nda sosyal gruplar, yok sayılır, pas geçilir, atlatılır veya marjinal olarak değerlendirilir. Bununla birlikte sosyal hareketlilik olduğun da ise lokal olduğu değerlendirilmesi yapılır (Swyngedouw vd. 2002:566-574).

Bu gelişmeler yanı sıra, AB uyum kapsamında küresel kapitalizme eklenme çabasında olan Türkiye'de 2005 yılında Kamu Yönetimi Temel Kanunu ile yerel/bölgesel ekonomilerin öne çıkarılmasında etkin olan ademi-merkezi yapılanma oluşturulmuş ve bu çerçevede Büyükşehir Belediyesi, Belediye ve İl Özel İdare Kanunları yeniden düzenlenmiştir. Belediyenin görevleri arasına beldenin ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanması ve gelişimi için her türlü faaliyette bulunması dahil edilirken, küçük sanayi siteleri ve organize sanayi bölgeleri kurmak, kurulmasına yardımcı olmak, bu konuda belediyelerle ve meslek odalarıyla iş birliği yapılması İl Özel İdaresi'nin görevleri arasında yer almaktadır. Böylece dünyada yerel/bölgesel dinamiklerin öne çıkmasında etkin kabul edilen kamu-özel sektöre dayalı işbirliği faaliyetinin gerçekleştirilmesinin meşru zeminin son halkası olan BKA da 2006 yılında kanunlaşmıştır. Uzun bir süredir kabul edilmeyi bekleyen Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın kurulmasına ilişkin bu kanun, 20 Aralık 2005 tarihinde TÜSİAD'ın Yüksek İstişare Toplantısı'nın sonunda yapılan açıklamalar içinde yer alan: "...bölgesel potansiyellerin harekete geçirilmesi prensibine dayandıran "Bölgesel Kalkınma Ajansları"nın neden hala devreye sokulmadığını anlamak mümkün değildir." açıklamasının ardından bir ay sonrasında hızla ve sessiz sedasız hayata geçirilmiştir.

BKA Kanununun birinci maddesinde yer alan "...kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek.." sözcüğü, karar alama süreçlerinin özelleştirilmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA) kamu ve özel sektörün birlikte yönettiği yapılardır. BKA, Türkiye için yeni bir yapılanma olarak görülse de son yıllarda, AB Bölgesel Kalkınma Fonları'ndan faydalanan Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği, Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi, Samsun Bölgesel Ekonomik Kalkınma Konseyi gibi yapılar, BKA tarzında kurulmuştur ve faaliyet halindedir (Güler-Müftüoğlu, 2006). Öte yandan Türkiye'de yerel sermaye grupların il ve bölgesel düzeyde

örgütlenmesi ve TÜRKONFED adı altında tek çatı altında toplanması ile birlikte sermayenin istekleri; kamu özel birlikteliğinin yer aldığı BKA ile hayat bulacaktır (Ercan, 2006).

Sermayenin ihtiyaçlarına cevap vermesine yönelik bir yapılanma olan BKA, bölgeler arası rekabeti getirmektedir. Bölgeler ise küresel düzeyde keskin rekabette yer kapma savaşında galibiyet şansını yakalamaya çalışmaktadır. Küresel piyasalara entegrasyonun gerçekleşmesi ve küresel rekabette başarı kazanmanın yolu ise yenileşme ve minimum maliyet koşullarına sahip olmaktır (www.yesilirmak.org 06.01.2006). Yenileşme için ulusal ve küresel aktörlerin işbirliğine dayalı olarak oluşturulan kurumsal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyacı karşılamaya dönük olarak BKA yeniden yapılandırılırken, yerel alanlarda yeni BKA oluşturulmaktadır. Küresel alanda minimum maliyete sahip olmanın biricik koşulu ise emek yönelimli tasarrufların uygulanmasıdır. Emek yönelimli tasarrufun uygulanabilmesi için esnek istihdam politikalarının hayata geçişini kolaylaştıran yasal düzenlemeler; geçici iş ilişkilerine meşruiyet kazandırılması, bireysel iş akitlerinin yaygınlaştırılması, bölgesel asgari ücret uygulamaları, toplu pazarlık gücünün minimuma indirilmesi ve emekçi kesimi sendikasılaştırmaktır. Küçük ve orta ölçekli üretim faaliyetlerin yapısal özellikleri esnek emek gücü kullanabilmeleri, geçici çalışmanın yaygın olması, yüz yüze ilişkilerin hakim olması, aile ilişkilerin hakim olduğu yapıda sendikaların dışlanmasıdır. Dolayısıyla dünün meşru olmayan yapıları, küresel rekabetin can damarını oluşturması ile birlikte küresel kapitalizmin öngördüğü şekilde meşruiyet kazandırılmaya başlanmıştır (Güler-Müftüoğlu, 2006).

Türkiye'de işletmelerin %98'inin KOBİ'ler oluşturması, "KOBİ denizi"ne sahip Türkiye'nin küresel pazara eklenmede biricik değer taşıdığına önemi vurgulanması, özellikle 1980 sonrasında KOBİ temelli kalkınma çabasını yoğunlaştığını görmekteyiz (Güler-Müftüoğlu, 2003). Devlet teşviki ile sanayi bölgelerinin ve küçük sanayi sitelerinin kurulması, 1980 sonrasında hız kazanmıştır. Organize sanayi bölgelerinin amacı, kuruluşu, muafiyetleri ve işleyişi, 2000 yılında oldukça kapsamlı bir düzenlemeyle kanunlaştırılmıştır. Bununla birlikte 2001 yılında uygulanmaya başlayan IMF ve DB destekli Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı kapsamında yabancı yatırımcıları çekmeyi kolaylaştırıcı hedef doğrultusunda, 2002 yılında Endüstri Sanayi Bölgeleri Kanunu çıkartılmıştır. Bu kanun çerçevesinde istenildiği taktirde organize sanayi bölgeleri, endüstri sanayi bölgelerine dönüştürülebilecektir. Bu bölgeler ve yatırımı gerçekleştiren yatırımcılar Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu ile getirilen teşviklerden yararlanabilecektir. Böylece bölgesel/yerel alanda yığılan KOBİ'lerin hızla uluslar arası sermayeye eklenmelerinin gerçekleştirilmesini sağlayan mekanizmanın yasal düzenlemeyle hayata geçirilmiş olduğunu görmekteyiz (Güler Müftüoğlu, 2003).

KOBİ temelli yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesindeki en önemli etken minimum maliyetle üretimi gerçekleştirmeleridir. Küresel kapitalizme eklenmenin yolu ucuz mal ve hizmet üretimidir. Minimum maliyette çalışmanın biricik koşulu ise emek yönelimli tasarrufların uygulanmasıdır. Türkiye'deki üretim alanında yapılan çalışmalarda KOBİ'lerde asgari ücretin altında düşük ücretle çalıştırma, en az ücretle göçmen,

kadın, çocuk işçi çalıştırma, enformel istihdam, sendikası çalıştırma, ücretsiz aile işçisi kullanma en az maliyetle düzenlenmiş kötü çalışma koşulları gibi emek yönelimli tasarrufların uygulandığını görmekteyiz (Köse ve Öncü, 2000; Türkün-Erendil, 2000; Güler-Müftüoğlu, 2000, Dikmen, 2000, Güler-Müftüoğlu, 2001, Eraydın ve Türkün-Erendil, 2001; Hattatoğlu, 2002).

Türkiye'de son dönemde yaşanan ekonomik kriz sonrasında daralan iç piyasa karşısında KOBİ'ler ayakta kalmak ve devamlılıklarını sürdürebilmek için mevcut düzenlemelerin yardımıyla da hızla ancak eşitsiz ilişkiler yoluyla küresel piyasalara eklemlemeye başlamıştır. Bu durum yalnızca küreselleşmiş sermayelerin daha küçük ölçeklere yönelmesi değil, aynı zamanda küçük ölçekli birikim sürecinde olan kesimlerin birikim ölçeğini yukarı çekme çabasıdır (Ercan, 2006). Dolayısıyla bölgesel/yerel alanda KOBİ'ler için bu durum hem "iradi", hem de bir "zorunluluğu" içermektedir (Güler-Müftüoğlu, 2003).

Sonuç Yerine

Kapitalist sistemin bugünkü aşamasında belirleyici olan yerel/bölgesel ekonomilerin, birimleri KOBİ'ler ve kurumsal işleyişi BKA; küresel, ulusal ve bölgesel/yerdele eşitsiz güç ilişkilerinin maskesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya ölçeğinde sermaye birikim mücadelesinde, güçlü sermaye gurupları ile ulusal ve ulus altı bölgesel/yerel sermaye gurupları arasında, ayrıca her biri kendi içinde güç mücadelesine dayalı hiyerarşik yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Güç mücadelesinde kazançlı taraf güç ve kontrolü elinde bulunduran sermaye kesimi iken maliyet, rizikoyu üstlenen ve kaybeden taraf sermaye dışı kesimler olmaktadır.

Kaynakça

- Amin, A. (1998) "An Institutional Perspective on Regional Economic Development ", Paper Presented at The Economic Geography, Research Group Seminar "Institutions Governance", July 3 1998, Department of Geography UCL, London.
- Brenner N. ve Theodore N. "Cities and Geographies of "Actually existing Neoliberalism"", *Space of Neoliberalism: Urban Restructuring in Western Europe and North America*, Antipode, N.Theodore and N.Brenner (ed), Vol: 34, N: 3, 349-379.
- Cooke P. ve Morgan K. "Growth Regions under Duress: Renewal Strategies in Baden Württemberg and Emilia-Romagna", *Globalization Institutions and Regional Development in Europe*, A.Amin ve N.Thrift (ed.) Oxford University Press.
- Dikmen, A.A. (2000). "Küresel Üretim, Moda Ekonomileri ve Yeni Dünya Hiyerarşisi", Emek Piyasaları ve Üretim Süreci, *Toplum ve Bilim*, Güz 86, 281-302.
- DPT (2003) Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006)
- Eraydın, A. ve A. Türkün-Erendil. (2002), "Konfeksiyon Sanayiinde Yeniden Yapılanma Süreci, Değişen Koşullar ve Kadın Emeği: Ne Kazandılar, Ne Kaybettiler?", *Ev Eksenli Çalışma, İktisat Dergisi*, Sayı.430 Ekim, 18-28.
- Ercan, F. (2006) "Bölgesel Kalkınmada Değişim: Devlet Merkezleri Bölgesel Kalkınmadan Piyasa Merkezli Bölgesel Birikime" *Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler*, Der. F.A. Arı, Derin Yayınları, 45-116.

- Güler-Müftüoğlu, B. (2000). "İstanbul Gedikpaşa'da Ayakkabı Üretiminin Değişen Yapısı ve Farklılaşan İşgücü", *Emek Piyasaları ve Emek Süreci*, *Toplum ve Bilim*, Güz 86, 118-138.
- _____. (2001). "Dudullu Organize Sanayii Bölgesi'nde Makine İmalat Sanayiinde Alan Araştırması", *TMMOB Sanayi Kongresi 2001 Bildiriler Kitabı*, Yayın No. E/2001/291, 349-370.
- _____. (2003) "Yeniden Yapılanmada KOBİ'ler: Sihirli Değneğin Sihirsizliği", *İktisat Dergisi*, Sayı: 435, Mart, 16-24.
- _____. (2005) "Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması ve KOBİ Temelli Yerel/Bölgesel Dinamikler" *Kapitalizm ve Türkiye II -Emek, Siyasal Yaşam ve Bölgesel Kalkınma-*, Hazırlayan: F.Ercan-Y. Akkaya, Dipnot yayınları, 361-388.
- _____. (2006) " Küresel Rekabetin Cazibe Merkezi: Yerel/Bölgesel Dinamikler", *Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler*, Der. F.A. Arı, Derin Yayınları,117-175.
- Gough, J. "Neoliberalism and Socialisation in the Contemporary City: Opposites Complements and Instabilities", *Space of Neoliberalism: Urban Restructuring in Western Europe and North America*, Antipode, Edt: N.Theodore and N.Brenner, Vol:34, N: 3, (405-426)
- Hattatoğlu, D. (2002). "Ev Eksenli Çalışmada Çocuk Emegi ve Kadın Emegi İlişkileri", *Ev Eksenli Çalışma*, *İktisat Dergisi*, Sayı.433, Ekim, 54-57.
- Hirst P. ve Thompson G. (1998) *Küreselleşme Sorgulanıyor*, Ankara: Dost Kitabevi.
- İTO (2003), *Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Yayın No: 2003-08, İstanbul
- Köse, A. H. ve A. Öncü. (2000). "İşgücü Piyasaları ve Uluslar arası İş Bölümünde Uzmanlaşmanın Mekansal Boyutları: 1980 Sonrası Dönemde Türkiye İmalat Sanayii", *Emek Piyasaları ve Üretim Süreçleri*, *Toplum ve Bilim*, Güz 86, 72-90.
- Kamplisky R. (2000) "Spreading The Gains From Globalisation: What Can Be Learned From Value Chain Analysis?" IDS Working Paper 110, Brighton: Institute Development Studies.
- Leitner H. ve Sheppard E. ""The City is Dead, Long Live The Net": Harnessing European Interurban Network for a Neoliberal Agenda", *Space of Neoliberalism: Urban Restructuring in Western Europe and North America*, Antipode, Edt: N.Theodore and N.Brenner, Vol:34, N: 3, 495-518.
- OECD (2000), *The OECD Reviews of Regulatory Reform-Reform in Poland: From Transition to New Regulatory Challenges*, Paris.
- OECD (2001), *The OECD Reviews of Regulatory-Turkey: Crucial Support for Recovery*, Paris.
- OECD (2001a), LEED-CEI-EBRD project on Industrial Districts and Local Clusters 2001-2002 www.oecd.org , (07.07.2004)
- OECD (2001b), OECD-DATAR World Congress on Local Clusters, www.oecd.org , (07.07.2004)
- OECD (2004) *Economic Survey Turkey 2004*, www.oecd.org/dokument, (11.11.2004)
- Peck J. ve Tickell A. "Neoliberalizing Space" *Space of Neoliberalism: Urban Restructuring in Western Europe and North America*, Antipode, N.Theodore and N.Brenner (ed), Vol:34, N: 3, 380-404
- _____. 04.11.2004.
- _____. 09.11.2004.
- Schmitz, H. (1992) "On The Clustering of Small Firms", *Institute Development Studies Bulletin*, Vol. 23, No. 3, (July 1992), 32-64.
- _____. (1995) . "Small Shomakers and Fordist Gaints: Tale of a Supercluster", *World Development*, Vol. 23, No. 1., 9-28.
- Schmitz H. ve Korringa P. (1999) *Learning From Global Buyers*, IDS Working Paper 100, Brighton: Institute Development Studies.
- Schmitz H. ve Nadvi K. (1999) (ed.) "Industrial Clusters in Developing Countries" Special Issue

of World Development, Vol: 27, No: 9.

Scott A. J. "Variations on The Theme of Agglomeration and Growth: The Gem and Jewelry Industry in Los Angeles and Bongkok", Geoforum, Vol: 25, No: 3, 249-263.

Swyngedouw E.; Moulaert F. ve Rodriguez A. "Neoliberal Urbanization in Europe: Large Scale Urban development Project and The Urban Policy" *Space of Neoliberalism: Urban Restructuring in Western Europe and Norh America*, Antipode, N.Theodore and N.Brenner, (ed.) Vol:34, N: 3, 542-576.

Türkün-Erendil, A. (2000). Mit ve Gerçeklik Olarak Denizli-Üretim ve İşgücünün Değişen Yapısı: Eleştirel Kuram Açısından Bir Değerlendirme", *Emek Piyasaları ve Üretim Süreçleri, Toplum ve Bilim*, Güz 86, 91-117.

www.undp.org.tr

www.sanayi.gov.tr

www.dpt.gov.tr

www.imf.gov

www.eurada.org

www.yesilirmak.org

www.worldbank.gov